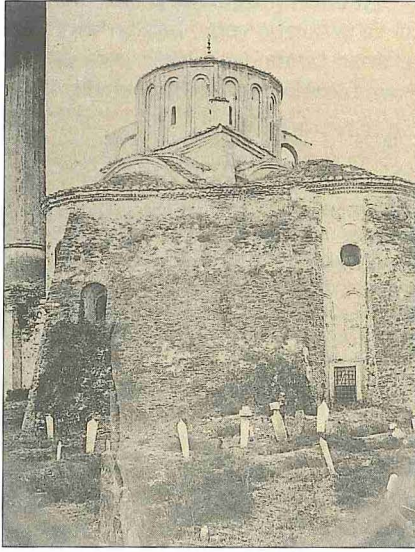

Selânik Eski Saray Camii'nin eski bir fotoğrafı
(S. Eyice fotoğraf arşivi)

niden yapılcasına ihya edilip bir dönem cami olduğunu hatırlatan hiçbir iz bırakılmamıştır.

Ana mekânı üç yapraklı yonca biçiminde olan kilisenin batı tarafında, dört sütuna oturan çapraz tonozla örtülmüş dokuz bölümlü bir liti bulunmaktadır. Binanın ortasında çok yüksek ve kasnağı pencereleli bir kubbe yer alır. Cami olarak kullanıldığı yıllarda pencerelerin çoğu örülmüş ve batı cephesine litiyi de içine alacak şekilde kare kesitli direkler arasına yerleştirilen demir parmaklıklarla çevrili, üstü direklere oturan ahşap çatı ile örtülü bir son cemaat yeri yapılmıştı. Eski fotoğraflarda caminin kuzeydoğu tarafında klasik üslûpta bir meydan çeşmesi, kible cephesi önünde de içinde on beş kadar eski mezar taşı olan bir hazîre görülmektedir (bk. Diehl v.dğr., s. 205, resim 91). Evvelce binanın doğu tarafında bir medrese, kuzeyinde de bir tekke bulunduğu bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VIII, 158; Ch. Texier — C. P. Pullan, *Byzantine Architecture*, London 1864, s. 164; O. Tafrali, *Topographie de Thessalonique*, Paris 1913, s. 177; Ch. Diehl v.dğr., *Les Monuments chrétiens de Salonique*, Paris 1918, s. 203-211; A. Papagiannopoulos, *Monuments of Thessaloniki*, [baskı yeri ve yılı yok], s. 86-88; B. Demetriadis, *Topographia tes Thessalonikes kata ten epokhes tes Turkokratias*, Selânik 1983, s. 301-303.

SEMAVİ EYİCE

ESKİ ŞİİRİN RÜZGÂRIYLA

Yahya Kemal'in
(ö. 1958)

divan şiiri tarzında yazdığı
manzumelerinin toplandığı kitap.

Yahya Kemal Beyatlı'nın divan şiiri geleneğini yenileştirerek Türk neoklasığı denilen tarzda yazdığı şiirlerini ihtiva eden eser, ölümünden sonra kurulan Yahya Kemal Enstitüsü tarafından külliyyatın ikinci kitabı olarak 1962 yılında yayımlanmıştır. Şiirlerinin kitap haline getirilmesinden uzun yıllar ısrarla kaçınan şair, enstitü müdürü Nihad Sâmî Banarlı'nın ifadesine göre son yıllarında buna rıza göstermiş, böylece diğer şiir kitapları gibi bu eseri de adı, tertip tarzı ve imlâsı ile kendi arzusu dikkate alınarak neşredilmiştir. Kitaptaki altı bölüm "Selimnâme" (yedi bentli bir terkibi-bend), "Gazeller" (otuz dokuz adet), "Musa-mmatlar" (yedi adet), "Şarkılar" (altı adet), "İthaf" (iki adet) ve "Kıtalar-Beyitler" (dokuz kıta, iki beyit) başlıklarını taşımaktadır.

Yahya Kemal'de şiir estetiğinin teşekkülü hikâyesi *Edebiyâta Dâir; Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım; Yahya Kemal Yaşarken* (bk. bibl.) adlı eserlerde kendi anlattıklarından takip edilebilmektedir. Çocukluk ve gençlik yıllarında bulunduğu çevreler dolayısıyla İslâmî bir atmosferle, değişen, başkalaşan, Batılılaşan, giderek geleneklerden uzaklaşan nesiller arasında şiir zevki de bu ikileme paralel olarak bocalamalar gösteriyordu. Yahya Kemal bir taraftan eski divanları ve Tanzimat devrinde geleneğe bağlı şairleri okurken diğer taraftan Servet-i Fünûn şiirine bağlanıyordu. 1903'te Paris'e gittiği zaman dinle beraber birçok millî ve kültürel değerden uzaklaşmış bir anarşist ruhu taşıyordu. Sokak hareketlerine ve mitinglere katılmakla geçen ilk birkaç yılın sonunda düzenli olarak takip ettiği Albert Sorel, Camille Jullian, Maurice Barrès gibi milliyetçi Fransız yazar ve tarihçileri onda "tarih ortasında Türklüğü aramak" şuurunu uyandırdı. Anadolu ve Rumeli topraklarında bir şehir medeniyeti kuran Selçuklu ve Osmanlı Türkleri'nin tarihî macerası onu cezbediyordu. Bu fikrî gelişmenin yanında okuduğu romantik ve sembolist şairlerden sonra José Maria de Hérédia'yı keşfetti. Parnas şiirinin ustalarından olan Hérédia

kelimelere hacimli (plastik) bir değer veriyor, şiirini bir minyatür gibi tefferruata kusursuz bir ses ve şekil armonisi haline getiriyordu. Yahya Kemal de millî tarih şuuruyla bu tarz bir şiiri telif yolunu aradı. Sembolistlerden alıp "halis şiir, öz şiir" diye çevirdiği "poésie pure"ü divan şiirindeki "mısra-ı berceste"lerde aramaya başladı. Böylece her mısraı mısra-ı berceste olan yeni bir divan şiiri zevkine yöneldi. Türkiye'ye döndükten sonra (1912) bu tarzda yazdığı şiirlerinin bazılarını 1918'den itibaren dergilerde yayımlamaya başladı.

Titiz bir şair olan Yahya Kemal'in, bir şiiri ancak uzun yıllar olgunlaştırdıktan sonra ve çok geç olarak yayımlandığı bilindiğinden bu şiirlerin yazılış ve çıkış tarihleri arasında bir ilişki olmadığına kolayca hükmedilebilir. Mehmet Kaplan, onun divan tarzı şiirlerinden "Bir Sâki", "Mâhurdan Gazel", "Sene 1140" ve "Mükerrer Gazel" in birçok mısraının Paris'te yazılmış olduğunu kaydeder.

Yahya Kemal'in tarih anlayışının genel olarak şiirlerine, özellikle de eski tarz şiirlerine aksetmesi, yine Paris'te iken sembolist şair Verlaine'in şiirleriyle karşılaşması vesilesine bağlanmaktadır. Verlaine'in *Fêtes Galantes* (Âşıkane Ziyafetler) adlı küçük bir şiir kitabında Versay bahçeleri, şatoları, asil ve zarif tavırlı insanlarıyla bütün bir XVIII. yüzyıl Fransa'sı yaşamakta, şiirler de o yüzyılın dilini ve teşrifatını yansıtmaktadır. "Tarih ortasında Türklüğü arayan" Yahya Kemal için bu şiirler yeni estetik ufuklar açar: "Ben de arzu ettim ki İstanbul'un fethi sabahından son harâbat şairimiz Leskofçalı Galib Bey'e kadar geçen asırlarımızı, zevk ve haz hususiyetlerini parça parça, birer gazel çerçevesine sığdırarak tegannî edeyim" (*Edebiyâta Dâir*, s. 275). Yahya Kemal'in bu cümlesinde *Eski Şiirin Rüzgârıyla* kitabındaki şiirlerin programı ve estetiği ana hatlarıyla takip edilebilir. Şiirlerinin muhtevasını tayin eden tarih olacaktır ve estetik ölçünün kaynağı da divan şiiridir. Tasavvuru bu tarihi, İstanbul'un fethiyle XIX. yüzyılın son büyük divan şairi Leskofçalı Galib arasında sınırlamaktır. Bu, benimsediği tarih ölçüsüyle millî tarihimizin içinde zengin ve ihtişamlı bir devre idi. Böylece *Eski Şiirin Rüzgârıyla* kitabındaki "İstanbul'u Fetheden Yeniçeriye Gazel" ile Leskofçalı Galib Bey'in ruhuna ithaf ettiği "Tür'dan Mülhem" gazeli bu tarihî devrenin çerçevesini teşkil ediyordu. Ancak

millî tarihimizin başlangıcı olarak kabul ettiği Malazgirt'in hâtırası için kitapta bir de "Alparslan'ın Rûhuna Gazel" bulunmaktadır.

Eski Şiirin Rüzgârıyla kitabında zeminini doğrudan doğruya tarihî olay ve şahsiyetlerin teşkil ettiği şiirler vardır. Kitap yedi bentlik klasik bir terakibibend olan "Selimnâme" ile başlar. "Başlayış", "Sefer", "Çaldıran", "Toplayış", "Merci-dâbık", "Ridâniyye" ve "Rihlet" başlıklarını taşıyan bu yedi bendde şair, Yavuz Sultan Selim'in kısa fakat kesif hükümdarlığı yıllarına sığın zaferleri tebci eder. Son bent, Yahya Kemal'in şiirleri arasında mersiye karakteri taşıyan tek şiiridir. Hacım olarak bu kadar geniş yer ayırdığı Yavuz Sultan Selim bu şiirde devletin ilk büyük ihtişam hamlesinin yanı sıra doğu seferleriyle İslâmî birliğin teminini de sembolü olur. Yeniçeriye ve Gedik Ahmed Paşa'ya ithaf ettiği gazellelerinde olduğu gibi nâdiren hamâsî ifadelerle başvuran Yahya Kemal, bu tarz şiirlerinde yalnız bir tarih olayına değil onun arkasında devletin millî ve dinî bütünlüğünü ve sürekliliğini de çağrıştırmak ister. Tevhid ve ilâh bu şiirlerin esas temasını oluşturur. Tarihî şiirlerin dışında da dinî duygu açıkça veya didâr-ı kibriyâ, Tûr, erbâb-ı neşve, bezm-i ezel, hüsn-i ilâhî, cemâlullah gibi tasavvufî remizlerle sezdirilmiştir.

Kadın bu şiirlerde mâna olarak, bazan mistik duygulara bürünen ebedî bir aşkın sembolü halinde görünür. Madde olarak ise 900 yıllık tarihten, kültür ve sanat mirasından süzölmüş bir zarafet gösterisidir. "Perestiş", "Şerefâbâd", "Bir Sâki", "Mükerrer Gazel", "Söz Meydanı", "Mâhurdan Gazel"de kadın bir aşk ve güzellik çağının rafine şiir diliyle anlatılmıştır. Yalnız Ahmet Hamdi Tanpınar, "Mâhurdan Gazel"de kadının divan şiirinde alışılmamış bir tarzda hayatta ve şehrin içinde görüldüğüne dikkati çeker.

Hemen bütün şiirlerde zikredilerek veya zikredilmese de ima ile temel bir felsefe halinde varlığını sezdiren motif rindliktir. Doğru şiirin bu çok yaygın hayat görüşü Yahya Kemal'de gelecek endişesi olmaksızın, hali bütün hazlarıyla yaşamak şeklinde tezahür eder.

Eski Şiirin Rüzgârıyla kitabındaki şiirler arasında yer yer şairin sanat ve şiir hakkındaki telakkilerini dile getiren mısralar da vardır. Kitapta özel bir adı olmayıp sadece "Gazel" başlığı ile görünen, belki bu sebepten bir çeşit poetika

özelliği gösteren şiirin her beyti bu sanatın kurallarını ortaya koyar: "Her mısra en güzel mısra (mısra-ı berceste) olan bir şiir olmalıdır. Baştan başa âhenk (armoni) bütünlüğü göstermelidir. Eğer ses yoksa sadece belâgat şiir için kusurdur. Bir şiir, en güzel beyti (beytül-gazel) seçilemeyecek kadar mükemmel olmalıdır. Güzel şiir hikmetli söz demek değildir". Böylece Yahya Kemal'in yazılarında da sık sık tekrarladığı gibi "şiir söylenmeyecek, tegannî edilecektir".

Yahya Kemal'in gazelleri hakkında tenkitçiler, bunların hemen tamamıyla klasik yapıya ve kültüre bağlı olduğunda birleşirler. Yalnız Ahmet Hamdi Tanpınar, Cem-Dyoniosos gibi mitoloji veya Batı kaynaklı birtakım çağrışımlara dikkati çeker. Bu hükme, onun mazmun sistemine uzak kaldığı görüşünü önemli bir istisna olarak ilâve etmek gerekir. "Şiirde lisan, zevk, fikir, mazmun, her şey eskir, yalnız aşk eskimez, her dem tazedir" diyen Yahya Kemal'in bu cümlesinde aşkı bir taraftan şiirde lirizme, diğer taraftan rindlik düşüncesine bağlamalıdır. Birkaç yazısında asıl şiir, öz şiir, halis şiir diye bahsettiği şeyin neoklasik şiirlerine yansması ise divan kültüründeki bir yığın teferruatı olan mazmunları tasfiye ettikten sonra geride kalan tasavvufî-mistik, rindâne, zevke, lezzete, bu dünyaya, öteki dünyaya, kadere ve tevekküle bağlı temaların terakibi suretiyle olacaktır. Bunlara yeni olan ve hemen her şiirinde hissedilen vatan, tarih, medeniyet, sanat gibi muhtevaları da eklemek gerekir.

Eski Şiirin Rüzgârıyla'de vezin دائما aruzdur (bütün şiirleri arasında yalnız "Ok" şiiri başarısız tek hece denemesi olarak kalır). Otuz dokuz gazelden yirmi biri muzâri bahrinde (mefûlü fâilâtü mefâilü fâilün) yazılmıştır. Yahya Kemal'in Türk aruzunun yeknesaklıktan en uzak olan bu veznini tercihi tesadüfî değildir. Ayrıca yine bu otuz dokuz gazelden otuz altısının beş beyitte tamamlandığı görülmektedir. Bu sayı klasik gazelin alt sınırındır. Yahya Kemal'in bu tercihi de ses ve mâna bütünlüğü yanında yalın ifadeyi ve kesafeti aradığını gösterir.

Kitaptaki tahmis ve taşitirler modelleri olan gazellerle her bakımdan ustalıklı bir armoni teşkil eder. Şairin tamamlanmış, müsvedde ve notlar halinde kalmış şiir parçalarını ihtiva eden *Bitmemiş Şiirler*'de de eski tarz denemeleri bulunmaktadır.

Eski Şiirin Rüzgârıyla kitabındaki gazel ve şarkıların çoğu, bazıları ayrı bestekârlar tarafından birkaç defa olmak üzere bestelenmiş bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Yahya Kemal Beyatlı, *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, İstanbul 1962; a.mlf., *Edebiyâta Dâir*, İstanbul 1971; a.mlf., *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebi Hâtıralarım*, İstanbul 1973; Abdülhak Şinasi Hisar, "Eski Şiirin Rüzgârıyla", *Yahya Kemal'e Vedâ*, İstanbul 1959, s. 79-84; Nihad Sâmi Banarlı, *Yahya Kemal Yaşarken*, İstanbul 1959, tür.yer.; a.mlf., *Yahya Kemal'in Hatıraları*, İstanbul 1960; Ahmet Hamdi Tanpınar, *Yahya Kemal*, İstanbul 1963; Ömer Faruk Akün, "Osmanlı Tarihi Karşısında Yahya Kemal'in Şiiri", *KAM*, V/2 (1976), s. 13-34; Mehmet Kaplan, "Yahya Kemal Şiirlerini Ne Zaman Kaç Yılda Yazdı?", a.e., IX/1 (1980), s. 24-26; "Eski Şiirin Rüzgârıyla", *TDEA*, III, 99-100.

M. ORHAN OKAY

ESKİ ZAĞRA

Bugün Bulgaristan'da
Stara Zagora adıyla anılan
eski bir Osmanlı kaza merkezi.

Karacadağ'ın (Sredna Gora) güneyinde ki verimli ovanın kenarında yer alır. Kuruluşunun eski dönemlere kadar gittiği ve daha önce burada Beroe adlı eski bir Trak yerleşmesinin bulunduğu belirtilir. Romalılar döneminde Augusta Traiana

1530'da
Eski Zağra
mahallelerini
gösteren
bir belge
(BA, TD,
nr. 370, s. 67)